

Samverkan för tidig prevention av kriminalitet

Märta Wallinius

Leg. psykolog, docent rättspsykiatri

Innehåll

Våld & kriminalitet i samhället

- Utvecklingsvägar till våld och kriminalitet

Att förebygga våld och kriminalitet

- Identifikation av riskindivider
- Förebyggande & riskminskande insatser

Våld- ett mänskligt beteende

En del av den normala
utvecklingen

Biologiskt medfödd egenskap
Vi *lär* oss när vi ska och inte
ska använda våld

Vanligt förekommande

Finns i alla kulturer
En av de vanligaste
dödsorsakerna i världen

Koppling till sociala
normer

Visst våld ses som
accepterat/bra under vissa
förutsättningar

Våld som samhällsproblem

Våldsbrott

Väpnade konflikter

En av de vanligaste dödsorsakerna 15-44 år

- 14 % män
- 7 % kvinnor

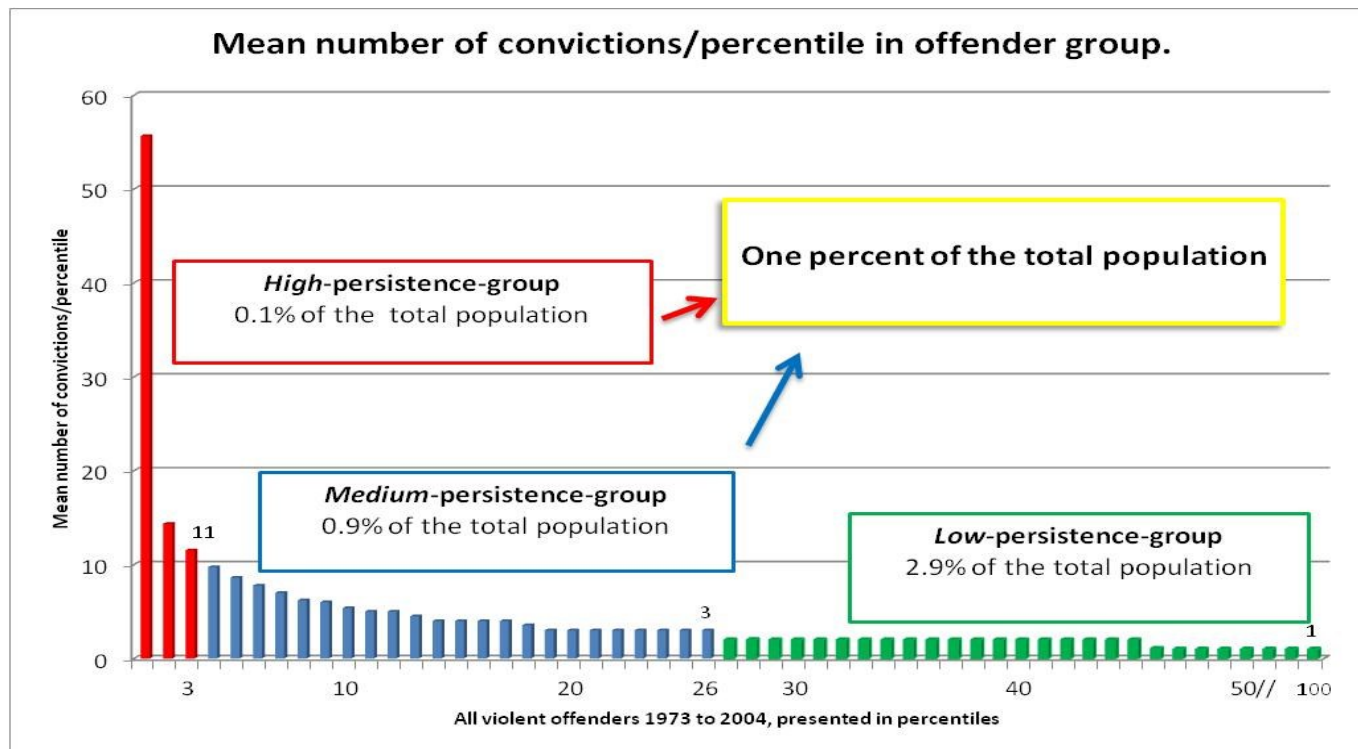
Ca 287 000 anmälda brott mot person i Sverige 2022

Män står för 85% av alla våldsbrott

BRÅ, 2023; WHO, 2002

Vilka står för kriminaliteten i samhället?

Återfallsförbrytare står för största delen av kriminalitet i samhället, t.ex. våld:

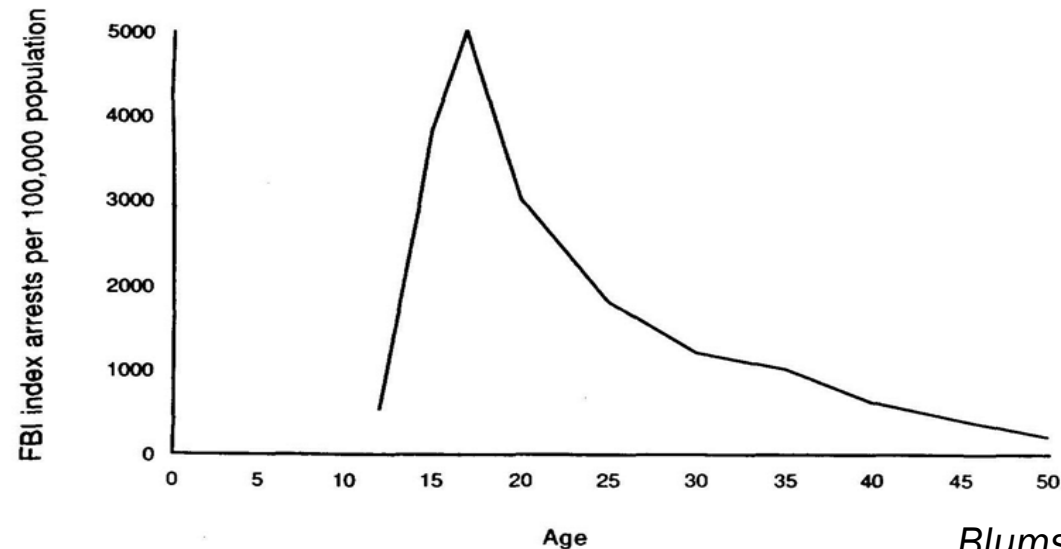
Falk et al. 2014

Kriminalitet över livsförloppet

Kraftig ökning i tidiga tonåren

”Topp” i sena tonåren

Minskar drastiskt i tidiga vuxenåren

Blumstein et al., 1988; Le Blanc, 2020; Moffitt 1993

Aggression över livsförloppet

Aggressivitet som konflikthantering

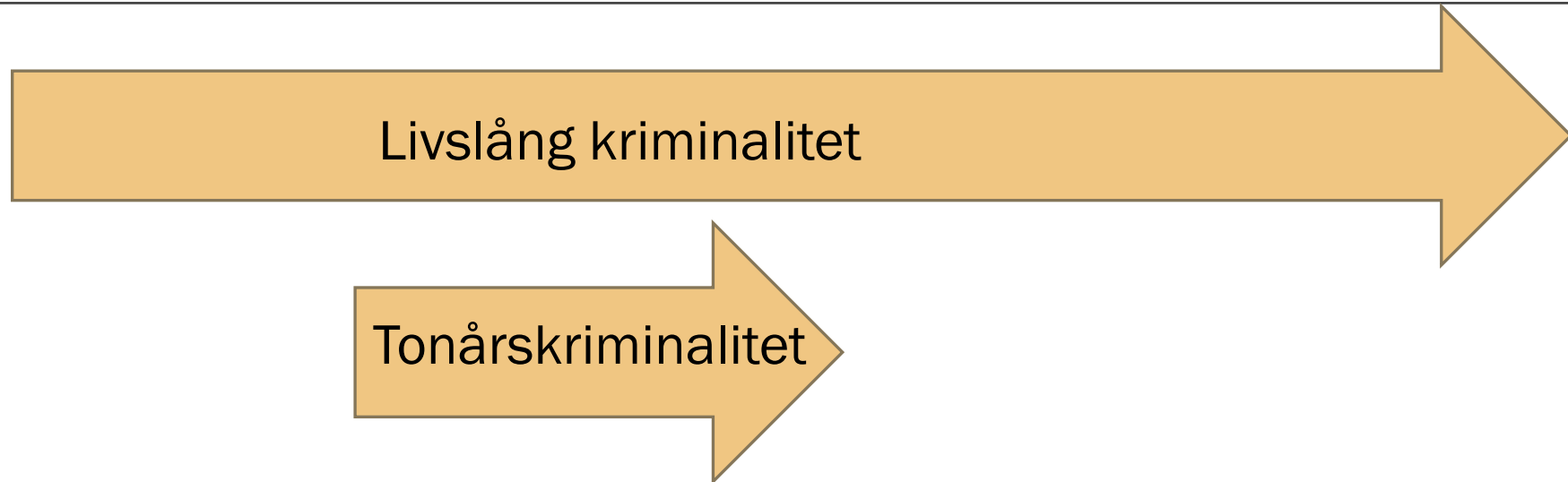
- Tidiga barnåren
- Tonår-unga vuxenår

Är aggressiva barn aggressiva också som vuxna?

- Ökad risk
- MEN de flesta fortsätter inte med aggressivitet
- Att lära sig när aggression behöver användas

Cote et al., 2007; Loeber & Farrington, 2000; Robin, 1966; Rutter et al., 2006; Tremblay et al., 2004

Utvecklingsvägar till aggression och kriminalitet

Farrington & Ahonen, 2020; Joliffe et al., 2017; Moffitt, 1993

Ungdomsåren

Omvälvande period

Barn → vuxen?

Förändrade krav ("maturity gap")

Biologiska förändringar (t.ex. hormoner)

Omställning av sociala förebilder familj → jämnåriga

Spänningssökande beteende

Många ungdomar är antisociala under tonåren

- Bara 10 % är inte antisociala

Jennings et al., 2016

”Tonårskriminalitet”

Medel till god social bakgrund

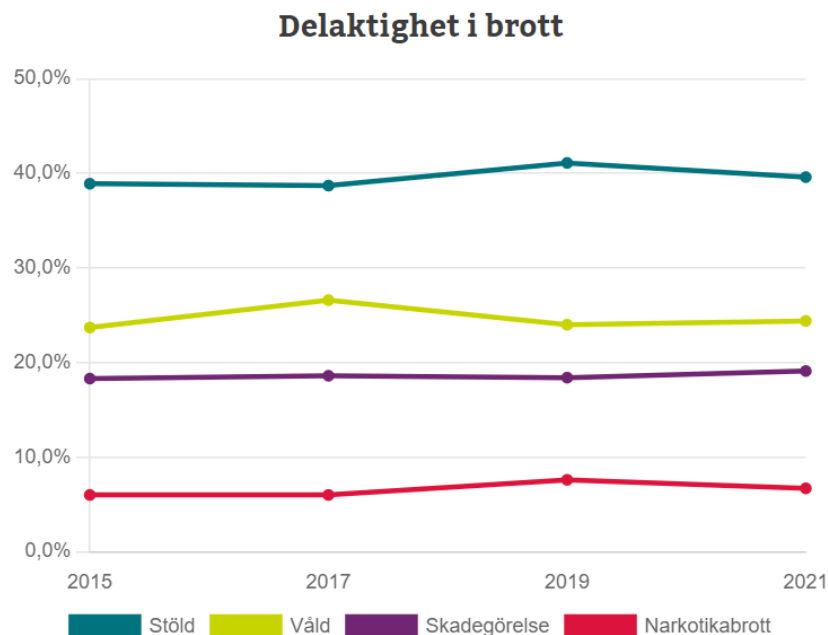
Vinster med beteendet:

- Acceptans/”respekt” av jämnåriga
- Distansera sig från föräldrar
- Påskyndad ”social mognad”

Kan medföra livslånga problem (domar, missbruk, psykisk ohälsa etc.)

Ungdomskriminalitet i Sverige

Unga personers delaktighet i brott

1 av 2 i åk 9 har begått brott

- Våldsbrott, skadegörelse, stöldbrott, narkotikabrott
- Splittrade familjer, svaga ekonomiska resurser
- De som begår brott är också själva mer utsatta

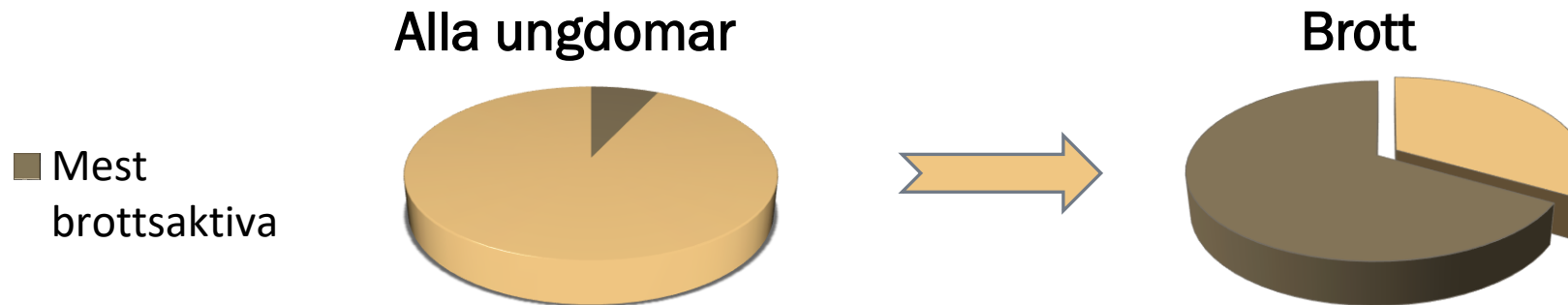
BRÅ, 2021

Ungdomskriminalitet i Sverige

Nedåtgående trend i att bli utsatt för våld åren 2006-2021

Attityder till brott

Få ungdomar står för många brott

BRÅ, 2016; 2021

Ungdomskriminalitet i Sverige

Karaktäristika hos de mest brottsaktiva

- Problem hemma & i skolan
- Antisocialt umgänge
- Tillåtande inställning till brott
- Risktagande & spänningssökande
- Låg grad av självkontroll

Yngre = mer återfall

Vissa brott tyder på fortsatt kriminalitet

- Bilstöld
- Våld & hot mot tjänsteman
- Rån
- Övergrepp i rättssak

Könsskillnader

- Grövre brott bland pojkar
- Pojkar mest våldsutsatta

BRÅ 2012, 2013

”Livslång kriminalitet”

Ovanligt

Mest pojkar/män

Börjar redan som barn (t.ex. eldsanläggelse, ljuger, stjälar, skadegörelse, skolka)

Dåliga biologiska & psykologiska förutsättningar i kombination med dåliga sociala förutsättningar (t.ex. brist på prosociala, vuxna förebilder, destruktivt föräldraskap, dåliga socioekonomiska förutsättningar)

Problem inom de flesta områden av livet (t.ex. missbruk, ingen sysselsättning, dålig ekonomi, svårt med bostad och partner, psykiska problem)

Cote et al., 2007; Farrington, 2020; Pulkkinen et al., 2020

”Livslång kriminalitet”

Står för de mest allvarliga våldsbrotten

Svårt att finna prosociala alternativ till kriminell livsstil

Livslång kriminalitet

Unga våldsbrottslingar (16-17 år) som förmodligen har påbörjat en livslång kriminalitet:

- Män: 20-45 %
- Kvinnor: 69 %

Loeber et al. 1998; Stattin & Magnusson 1996

Att förebygga våld & kriminalitet

Risk & Skydd

Vändpunkter i kriminalitet

Det som kan få en person att ändra livsstil, t.ex.

- Livssituation
- Partnerförhållande
- Religion
- Arbete
- Ändrade sociala nätverk

Minskad kriminalitet (över tid)

Kan ofta ses först i efterhand- insiktsrelaterat

Betydelsen av tidiga insatser

Marginalisering

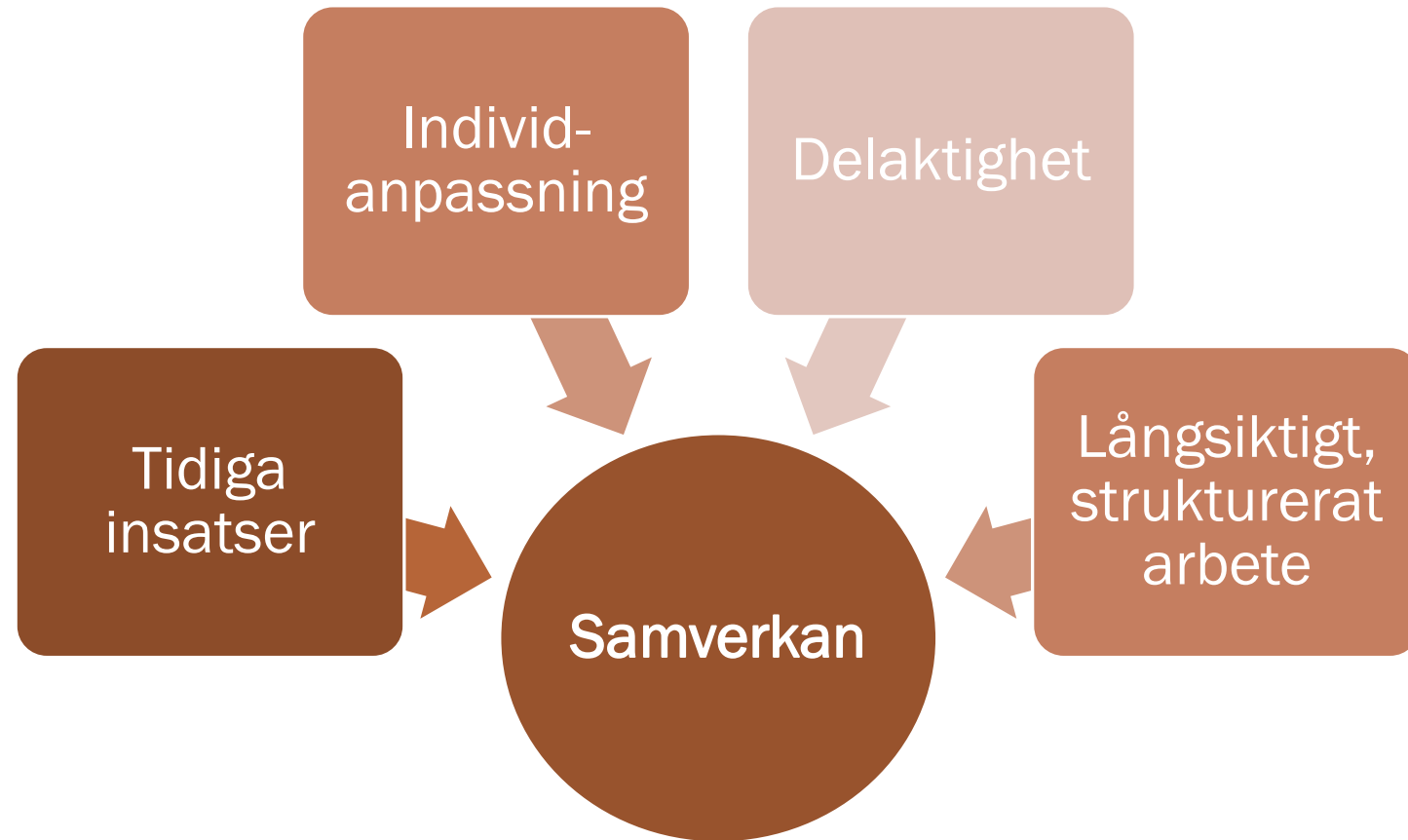
Desto längre tid i utanförskap- desto större insatser krävs
(högre kostnader)

Årskostnad för 1 ung människa i utanförskap:

- 350 000 – 1 600 000 kr i ökad välfärdskonsumtion
- ca 300 000 kr i produktionsförlust

Nilsson & Wadeskog, 2008

Tidig prevention av kriminalitet

Tidiga insatser

Tidig identifikation av riskindivider

- Mödra- och barnhälsovård
- Förskola och skola

Identifikation i skolan

- Lärares observationer kan tidigt identifiera riskindivider för aggressivitet och kriminalitet

Våga uppmärksamma tidigt riskbeteende!

- Risk för stigmatisering vs risk för utveckling av kriminalitet?

Falk et al., 2014; Sourander et al. 2006; Zara & Farrington 2009

Varningstecken under skolgången

Dåliga skolresultat

Skolk

Upprepad avstängning

Gå om klasser

Ofta sämre prognos om kriminalitet inom familjen & fattigdom

Ungdomar med beteendeproblem har ofta problem med skolan

- Skiljer ca 2 år mellan brottslingar & icke-brottslingar
- Särskilt språkliga svårigheter

Har ofta fått specialundervisning

Föräldrars engagemang viktigt

Katsiyannis et al., 2013; Ou et al., 2007; Wallinius et al., 2016; Zhang et al., 2010

Skolan som skyddsfaktor

Uppmuntran & tydlighet från lärare

God kommunikation (lärare-elev, lärare-föräldrar)

Elevens delaktighet

Upplevelse av meningsfullhet i skolarbete

God prestation

Socialt & pedagogiskt klimat i skolan!

Sandahl, 2014

Samverkan

Många myndighetskontakter - lite samverkan

- Minskad samverkan har lett till ökad kriminalitet bland barn & ungdomar med psykiska problem?
- ”Jobbiga” familjer, hamnar lätt ”mellan stolarna”
- Hur skapa helhetssyn utan samverkan?

Sekretesslagen

Tydliga och samstämmiga mål och tillvägagångssätt

Multidisciplinärt

- Tillsammans är vi starkare- och smartare!

Tydlig ansvarsfördelning

Engqvist & Rydelius, 2007

Individanpassat

Arbeta med individen med hänsyn till den miljö där den befinner sig

- Umgänge
- Familjeförhållanden

Individuella egenskaper

- Styrkor/Svagheter

Att möta individen

- Personkemi som möjlighet och utmaning

Arbeta aktivt med ”vändpunkter”

- Vad kan motivera individen att byta livsstil?

Hantera psykisk ohälsa

Delaktighet

Att arbeta åt samma håll

Att ha makt över sitt eget liv - en motivator

Se till möjligheterna & styrkorna - inte bara svårigheterna & svagheterna

Motivationens betydelse:

- Att arbeta med åtgärder som har möjlighet att lyckas

Långsiktigt & strukturerat arbete

Ett steg framåt, två tillbaka?

Vissa vinster på kort sikt, men många på lång sikt

- Framgång med en av hundra personer → samhällsekonomisk vinst
- 336% avkastning om bara en persons (av 800 totalt) negativa utveckling kan förhindras via tidiga insatser (t.ex. föräldrautbildning)
- 20-30 ggr långsiktig avkastning vid förebyggande arbete

Nilsson & Wadeskog, 2008

Utmaningar med att arbeta med unga i riskzonen för kriminalitet

Att möta individen i olika miljöer → olika förutsättningar

- Olika specialiseringar- olika upplevelser?

Att se riskindivider tidigt- men kan ni alltid påverka?

Flexibilitet inom en strikt regel- och lagstyrd verksamhet?

Att förhindra kriminalitet

- Genom att möta individer med olika förutsättningar
- Genom att samverka med andra aktörer
- Genom att använda sin tid & kunskap på effektivt sätt
- Utan att jobba ihjäl sig

Att gå vidare...

Använd kunskap som redan finns!

- Tidigare erfarenheter
- Resultat från utvärderingar & forskning

Anpassa till egna förutsättningar

1. Kartlägg behoven
2. Gör planering
3. Genomför

Bidra till kunskapen

- Dokumentera hur ni gör från början
- Vetenskapliga utvärderingar (långsiktigt)

Varmt välkomna i dialog!

marta.wallinius@med.lu.se